

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ.

Розглянуто окремі аспекти спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого бізнесу в контексті узгодження інтересів платників податків та держави. Основна увага сконцентрована на оцінці нормативно-правової бази щодо оподаткування, дотриманні принципів побудови системи оподаткування та ефективності справляння податків.

An author considered the separate aspects of the simplified system of taxation of subjects of small business in the context of concordance of interests of taxpayers and state. Basic attention is concentrated on an estimation normatively legal base to taxation, observance of principles of construction of the system of taxation and efficiency of taxation.

Вступ. Питаннями встановлення ефективності функціонування податкової системи України приділяли увагу багато вітчизняних науковців-дослідників та економістів-практиків. Серед них слід виділити роботи В.Вітлінського, А.Скрипника, Р.Жарко, в.Загорського, Т.Єфименко, В.Огліх, О.Шаповалова, М.Романюка, Т.Коляди, І.Бурденка, О.Кравченка, А.Крисоватого, Є.Вишневського, А.Сокольської. У працях вчених детально охарактеризовано та проаналізовано окремі елементи податкової системи, наведено пропозиції щодо напрямів реформування діючої моделі. Ми поділяємо більшість висновків та пропозицій, що сформували перелічені вчені. Разом із тим вважаємо за доцільне розвинути напрям дослідження ефективності податкової системи України як індикатора внутрішніх фіскальних дисбалансів

Постановка проблеми. Оцінка рівня узгодження інтересів держави та платників податків у контексті дослідження ефективності функціонування податкової системи України.

Методологія. Під час дослідження було опрацьовано наукові роботи українських вчених, законодавчі та урядові матеріали, статистичні дані. Використано такі загальнонаукові методи: метод пізнання, метод системного аналізу, метод аналізу та синтезу а також метод порівняння.

Результати досліджень. Діяльність суб'єктів малого бізнесу зорієнтована здебільшого на задоволення місцевих потреб у товарах та послугах - соціальних потреб населення.

Загалом важливий соціальний зміст малого бізнесу переконливо доводить і світова економічна практика. Його можна вважати своєрідним "сектором виживання", який залучає до сфери продуктивної діяльності значні соціальні верстви, включаючи тих, хто з різних причин втратив роботу, звільнених у запас військовослужбовців, молодь, жінок, працездатних пенсіонерів. Це особливо актуально за обставин перехідної економіки з її характерною особливістю - постійним зростанням кількості людей, для яких соціальна допомога вкрай необхідна.

Позбавлені соціального захисту з боку держави, ці категорії завдяки підприємницькій діяльності можуть вирішити проблему "власного виживання", ставши незалежними від державних структур. А це - важлива передумова становлення громадянського суспільства, а отже й побудови демократичного суспільства в цілому [3,4].

Тож очевидно, що підприємницька ініціатива в системі малого й середнього бізнесу здатна суттєво прискорити структурні перетворення в народному господарстві, стимулювати цивілізовану конкуренцію, додаткові надходження до бюджету. При цьому відкриваються нові робочі місця, створюються умови для підвищення соціально-економічного становища населення, отримання адекватної зарплатні, а значить - становлення середнього класу - основи стабільності демократичної держави. Отже, у процесі розвитку малого підприємництва відчутно нейтралізується низка негативних політичних і соціально-економічних наслідків, пов'язаних зі структурною кризою, зростанням безробіття, посиленням соціальної напруги в суспільстві.

Проте, на жаль, в Україні сектор малого й середнього підприємництва ще не відіграє в національній економіці такої важливої ролі, як в економічно розвинутих країнах, не розвивається достатньо енергійно для того, аби забезпечити динамічне нарощування власного потенціалу й загальне покращення економічної ситуації у країні. Тому нині вкрай важливо з'ясувати причини такої тенденції, розробити науково обґрунтовані рекомендації щодо усунення і об'єктивних, і суб'єктивних перешкод та стимулювання його розвитку [5].

Одним із напрямків стимулювання розвитку малого підприємництва в нашій країні є створення спрощеної системи оподаткування та звітності. З огляду на глибину вказаної економічної проблеми тема дослідження особливостей спрощеного оподаткування суб'єктів малого бізнесу є актуальною. Стимулювання розвитку підприємництва в нашій країні а також створення оптимальної податкової системи в країні, що окрім суто економічних, виконує ще й інші важливі функції загальнодержавного масштабу, що також суттєво актуалізує обраний напрям наукового дослідження.

Предметом дослідження виступають економічні відносини, які виникли в процесі оцінки спрощеної системи оподаткування та її ролі у розвитку малого бізнесу.

Об'єктом дослідження виступає ТОВ «АРАМАТ».

Для досягнення мети роботи були поставлені наступні завдання:

- розглянути сутність спрощеної системи оподаткування;
- вивчити заходи державної підтримки малого бізнесу в Україні;
- проаналізувати законодавче регулювання спрощеної системи оподаткування;
- провести аналіз ефективності ведення оподаткування за спрощеною системою на підприємстві «АРАМАТ»;
- дослідити вплив спрощеної системи оподаткування на ТОВ «АРАМАТ»;
- визначити недоліки спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого бізнесу;
- розглянути міжнародний досвід оподаткування за спрощеною системою;
- розглянути шляхи покращення системи оподаткування суб'єктів малого бізнесу.

Практична цінність дослідження полягає в розробці рекомендацій щодо удосконалення нормативно-правової бази спрощеної системи оподаткування, дослідженні зарубіжного досвіду, наданні рекомендацій щодо адміністрування податків. Було проведено дослідження сутності поняття суб'єктів малого бізнесу та критеріїв віднесення до цієї категорії підприємств та підприємців [6,7].

Також проаналізована вітчизняна нормативно-законодавча база регулювання спрощеної системи оподаткування. Спрощена система оподаткування обліку та звітності – система оподаткування, запроваджена з

метою стимулювання розвитку малого підприємництва. Запроваджена для таких суб'єктів малого підприємництва: фізичних осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і у трудових відносинах з якими, включаючи членів їх сімей, протягом року перебуває не більше як 10 осіб та обсяг виторгу яких від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 500 тис. гривень; юридичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності будь-якої організаційно правової форми та форми власності в яких за рік середньооблікова чисельність працівників не перевищує 50 осіб і обсяг виторгу, яких від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 1 млн. гривень [8,9,10].

До переваг єдиного податку можна віднести такі:

- спрощено процедуру і порядок реєстрації платника єдиного податку. Суб'єкти малого підприємництва можуть перейти на сплату єдиного податку як спочатку року, так і спочатку будь-якого кварталу. При цьому суб'єкт малого підприємництва може відмовитися бути платником єдиного податку і перейти на загальну систему оподаткування не тільки з початку наступного календарного року, а також і з початку будь-якого кварталу;
- значно спрощуються розрахунки, пов'язані з визначенням сум податків;
- замість різноманітних форм податкової звітності по податках та зборах, які заміщуються єдиним податком, заповнюється одна форма звітності і надається до податкового органу один раз на квартал;
- відсутня необхідність здійснювати контроль за строками сплати по податках і зборах, і платником якого перестає бути суб'єкт малого підприємництва;
- суб'єкти малого підприємництва здійснюють податковий облік тільки за тими податками та зборами, платниками яких вони є;
- з'являється можливість маневрування фінансовими ресурсами суб'єкта малого підприємництва;
- спрощується ведення поточного бухгалтерського обліку та форм фінансової звітності, що передбачена Національними стандартами бухгалтерського обліку.

На сьогодні одним з основних законодавчих актів, який регулює діяльність держави в напрямку підтримки малого підприємництва, є Закон України «Про

національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» від 21 грудня 2000 р. № 2154-III. Програму розроблено на підставі положень Закону України «Про державну підтримку малого підприємництва» від 19 жовтня 2000р. і виходячи з важливого значення розвитку малого підприємництва для економіки України.

Проведено аналіз господарської діяльності ТОВ „АРАМАТ” та впливу на неї системи оподаткування. Основним видом діяльності підприємства є роздрібний продаж комп’ютерних комплектуючих та зборка персональних комп’ютерів. Підприємство знаходиться у місті Києві.

Підприємство ТОВ “АРАМАТ” використовує спрощену систему оподаткування, тобто сплачує єдиний податок за ставкою 6%.

Сума єдиного податку нараховується на виручку, тому її динаміка відповідає динаміці зміни виручки від реалізації товарів та послуг. У 2007 році було сплачено 120,3 тис. грн. єдиного податку, що на 6% більше ніж у 2006 році. Сума податку в 2006 році зросла на 22,5% відносно 2005 року і склала 113,5 тис. грн. У 2005 році було сплачено 92,7 тис. грн. єдиного податку, що на 7,5% більше ніж у 2004 році.

Нарахування на фонд заробітної плати збільшилися, що пов’язано із зростанням рівня оплати праці на підприємстві. Обсяги сплати зборів до Пенсійного фонду не залежать від зростання виручки від реалізації, а лише від розміру фонду заробітної плати. Фонд оплати праці на підприємстві ТОВ “АРАМАТ” не високий. Середньоспискова чисельність останні три роки складала всього 4 особи.

Загальний обсяг сплачених податків і зборів становив у 2004 році 219,47 тис. грн. У 2005 році він зріс до 258,78 тис. грн., що на 17,9% більше ніж у попередньому році. В 2006 році обсяги сплачених податків зросли на 21%. Сума сплачених податків у 2007 році склала 345,96 тис. грн., що на 5,7% більше ніж у минулому році.

Найбільшу долю загального обсягу сплачених податків складає ПДВ. У 2006 році частка цього податку в загальному обсязі сплачених податків склала 61,8%, в 2007 році – 61,5%. Також значну долю складає єдиний податок. У 2006 році частка єдиного податку в загальному обсязі сплачених податків і зборів склала 34,7%, в 2007 році – 34,8%.

Дослідження податкового навантаження показали, що на кожну гривню витрат на виробництво продукції у 2007 та 2006 році припадало 0,2 грн.

сплаченого податку на додану вартість. Даний показник залишається постійним протягом останніх двох років. На одну гривню виробничих витрат також припадає 0,11 грн. єдиного податку. Коефіцієнт оподаткування операційних витрат за всіма видами податків складає 0,32. Зважаючи на темпи зростання прибутку підприємства, податок на додану вартість сплачується в обсязі навіть більшому ніж прибуток підприємства в 1,53 рази в 2007 році.

За проведеними розрахунками зроблено висновок, що при загальній системі оподаткування компанія ТОВ „АРАМАТ” має можливість сплачувати менший обсяг податків. Отже, спрощена система оподаткування вигідна не для всіх підприємців.

В третьому розділі роботи були виділені недоліки спрощеної системи оподаткування та надано рекомендації щодо її вдосконалення.

Напрямків покращення системи оподаткування можна виділити декілька:

- 1) перший напрямок – поліпшення законодавчої бази: внесення необхідних поправок до законодавчих актів, надання роз’яснень, усунення суперечностей в законодавчих актах.
- 2) другий напрямок – поліпшення економічного регулювання системи спрощеного оподаткування, усунення подвійного оподаткування.
- 3) третій напрямок – поліпшення системи адміністрування податків по спрощеній системі.

Проведено аналіз застосування спрощених систем оподаткування в зарубіжних країнах. Світовий досвід свідчить про те, що особливо велику роль відіграє державна підтримка малого підприємництва у кризових умовах, коли економіка потребує докорінної структурної перебудови і вкрай необхідне зниження соціальної напруги. Прикладом цього можуть бути післявоєнні Японія і Німеччина, Англія кінця 70-х років, країни Східної Азії в останні 10-15 років.

До непрямих заходів належать численні податкові знижки та пільги, які полегшують умови діяльності підприємницьких структур на важливих етапах їхнього розвитку (створення, формування основних та оборотних фондів, інвестицій, НДДКР, професійна підготовка кадрів, експорт тощо) [11,12].

Серед заходів податкового характеру слід зазначити такі:

- повне звільнення нових підприємств від податків на прибуток протягом перших двох років роботи, на 75 % - на третьому році, на 50 % - на четвертому і 25 % - на п'ятому;

- звільнення протягом перших двох років роботи від сплати податку на забудовану територію, професійного податку тощо;
- знижки для підприємств, які мають намір укоренитися на іноземному ринку;
- знижка на науково-дослідні витрати;
- режим прискореної амортизації для устаткування;
- знижка на витрати, пов'язані з професійною підготовкою кадрів тощо.

Досвід зарубіжних країн становить певний інтерес для України, і загальні риси, властиві багатьом країнам, мають враховуватися при формуванні державної політики підтримки малого підприємництва в Україні.

Проте слід наголосити, що спрощеною системою оподаткування, обліку та звітності, яка введена в Україні Указом Президента „Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва” від 03.07.98 р. (зі змінами, внесеними у 1999 році), мають право користуватися юридичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких за рік середньооблікова кількість працюючих не перевищує 50 осіб і обсяг виручки яких від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 1 млн грн.

Останніми роками проводилася активна законодавчо-нормативна робота зі спрощення системи оподаткування, обліку та звітності малих підприємств. Проте нормативні документи з обліку та фінансової звітності мають певні недоліки та вимагають доопрацювання. Так, облік на малих підприємствах України визначається Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (П(С)БО), які в однаковому обсязі застосовуються середніми та великими підприємствами. Підставою П(С)БО є Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності, призначені передусім для транснаціональних корпорацій, які не враховують особливості обліку на малих підприємствах.

Згідно з Законом України „Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” і Стратегією застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні одним із найважливіших напрямів їх реалізації є удосконалення методології бухгалтерського обліку для суб'єктів малого підприємництва, а саме:

- максимальне спрощення процедури ведення бухгалтерського обліку та форм фінансової звітності для окремої категорії суб'єктів малого підприємництва, зокрема, надання права таким суб'єктам застосовувати

форму обліку, яка не передбачає застосування подвійного запису; встановлення спрощеного порядку бухгалтерського обліку в малих підприємствах без застосування подвійного запису;

- адаптація до міжнародних стандартів національної нормативно-правової бази з питань бухгалтерського обліку для малого бізнесу шляхом затвердження відповідних національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку зі спрощеним порядком обліку активів, зобов'язань, власного капіталу та розрахунком фінансових результатів.

Однією з найпоширеніших форм стимулювання розвитку сектора малого підприємництва в розвинутих країнах є створення для них преференцій в оподаткуванні шляхом введення спеціальних податкових правил (Франція) або застосування загальних правил з окремими пільгами для малих підприємств (США, Великобританія). Тому доцільно розглянути міжнародну практику застосування спрощених (спеціальних) режимів оподаткування малого підприємництва та необхідність її адаптації й застосування в Україні.

У Франції застосовуються спеціальні (спрощені) податкові режими для малих та середніх підприємств залежно від величини їхнього обороту. Такі підприємства не подають декларації про податок на додану вартість, проте виплачують прибуткові податки, рівень яких залежить від сфери діяльності (торговельні операції, послуги тощо).

При спрощеному податковому режимі застосовується спрощена форма звітності – малі та середні підприємства подають до податкових органів основні дані про свій баланс, основні фонди, розмір інвестицій та фінансові результати діяльності. Підприємства, що надають послуги, можуть зменшити свій оподатковуваний дохід, якщо пройдуть перевірку в офіційного аудитора.

Обліковий процес на мікропідприємствах Франції пов'язаний із веденням книг обліку закупівель та обліку надходжень (наведені суми документально підтверджуються) й обліком копій рахунків про сплату ПДВ (з позначками, що ПДВ не сплачується, тому що мінімальне граничне значення величини річного обороту не перевищено).

Для малих та середніх підприємств у Франції діє спрощений режим декларування прибутку та сплати податків, за яким фактичні видатки та витрати відносять на виробництво. СМП зобов'язані реєструватися платниками ПДВ, але сплачувати не щомісячно, а щоквартально. До обліку та звітності таких

підприємств, ставляться менш жорсткі вимоги у порівнянні з великими підприємствами. Малі та середні підприємства, що мають статус юридичної особи і належать фізичним особам, застосовують знижену ставку податку на прибуток 19%, а не 33,8% [6]. Частина оподаткованого прибутку, з якого стягується зменшена ставка податку, має бути використана підприємством для капіталовкладень.

У Великобританії малі та середні підприємства розраховують і декларують доходи на загальних підставах, хоча з певними винятками. Підприємства, річний дохід яких менший ніж 15 тис. фунтів стерлінгів, заповнюють просту податкову декларацію без детальних даних про свою діяльність, активи чи зобов'язання.

У країні застосовується прогресивна шкала оподаткування прибутку. Ефект від застосування ставок корпоративного податку (податку з юридичних осіб) полягає в оподаткуванні маленьких компаній з прибутком до 10 тис. фунтів ст. за низькою ставкою (10%), забезпечивши відповідні пільги для 270000 підприємств. Компанії, які заробляють до 300 тис. фунтів ст. обкладаються за ставкою 20% , а коли їх прибуток досягне 1,5 млн фунтів ст., застосовується ставка 30%.

Для малих підприємств законодавством передбачена податкова знижка на амортизацію будівель та устаткування, яка дає змогу вираховувати з бази оподаткування до 40%, також застосовуються податкові пільги на інвестиції в інформаційні технології, засоби зв'язку та науково-дослідницьку діяльність.

Малі підприємства, в яких річний оборот не перевищує 52 тис. фунтів ст., не зобов'язані реєструватися платниками ПДВ. Стандартна ставка ПДВ становить 17,5%. Підприємства звільняються від обов'язкового аудиту, якщо їх оборот не перевищує 1 млн фунтів ст., а валюта балансу не перевищує 1,4 млн фунтів ст.

У Сполучених Штатах Америки відсутні особливі податкові режими для малих і середніх підприємств. Усі підприємства зобов'язані вести бухгалтерський облік в повному обсязі, для розрахунку прибутку з метою оподаткування. Однак для малих підприємств передбачені спеціальні положення, що спрощують процедуру обліку та звітності оподаткованого прибутку за прогресивною шкалою:

- оподатковуваний прибуток до 50 тис. дол. – 15%;
- від 50 тис. дол. до 75 тис. дол. – 25%;
- від 75 тис. дол. до 10 млн дол. – 34%;
- понад 10 млн дол. – 35%.

У США малі підприємства, що мають невеликі обсяги прибутків, можуть застосовувати касовий метод обліку, замість обліку методом нарахування, крім того їм дозволяють вилучати з оподаткування інвестиції в капітальні активи, якщо їх обсяги за рік не перевищують 24 тис. дол.

Висновки. У країнах ЄС спрощені системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва, аналогічні єдиному податку в Україні, не використовуються. Натомість набули поширення інші форми державної підтримки цього типу підприємств:

- звільнення деяких видів підприємств від необхідності ведення звітності про результати господарської діяльності та запровадження спрощеної системи бухгалтерського обліку та звітності;
- запровадження спеціальних режимів оподаткування податком на додану вартість деяких видів операцій, характерних для фермерських господарств і сільськогосподарських кооперативів;
- використання податків на оціночний (вмінений) дохід і мінімальні податки.

Проведене дослідження дає можливість констатувати, що необхідно узгодити критерії визначення суб'єктів малого підприємництва з європейськими рекомендаціями, зберегти та посилити спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва. Нормативні акти, прийняті з метою підтримки малого бізнесу в ЄС, не передбачають встановлення будь-якої форми спрощеної системи оподаткування, зокрема, єдиного або фіксованого податку. Натомість передбачається можливість суб'єктам малого підприємництва – фізичним особам, нарівні з юридичними особами, сплачувати податок на прибуток підприємств, оскільки в більшості європейських країн ставки прибуткового податку на доходи фізичних осіб є значно вищими за ставки податку на прибутки юридичних осіб.

Із урахуванням практики застосування діючого законодавства спрощеної системи оподаткування та аналізу законодавства ЄС щодо основних засад вдосконалення спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності, необхідно переглянути критерії, які дають право суб'єктам малого бізнесу перебувати на спрощеній системі оподаткування.

Список літератури

1. Архипов А., Баткилина Г., Калинин В. Государство и малый бизнес: финансирование, кредитование и налогообложение // Вопр. экономики. – 1997. - № 4. – С. 141-151.
2. Бедринець М.Д. Податки в системі фінансової підтримки розвитку малого підприємництва: [в Україні] // Фінанси України. – 1998. - № 9. – С. 122-126.
3. Блинов А. Условия регулирования малого бизнеса // Экономист. – 2002. - № 2. – С. 75-78.
4. Володькіна Марина Владиславівна Економіка промислового підприємства.- К.: Центр навчальної літератури, 2004.- 196с.
5. Господарський кодекс України: Офіційний текст. - К.: Кондор, 2003. - 208 с.
6. Державний комітет статистики. - <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Джагарян Е.А. Теоретико-методологічні засади розвитку малого бізнесу в національній економіці // Регіональна політика України: наук. основи, методи, механізми: Зб. наук. пр.: За матеріалами доп. міжнар. наук.-практ. конф. – Львів, 1998. – Ч.1. – С. 304-307.
8. Донців В.Я. Проблеми законодавчого забезпечення малого підприємництва // Економіка підприємства №1, 2005 с.5-9
9. Закон України „Про державну підтримку малого підприємництва” від 19.10.2000 р. №2063-III // Все про бухгалтерський облік, 2000. - №114. - С. 20-22.
10. Закон України „Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”. - <http://search.liga.kiev.ua>
11. Закон України „Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності” від 11 вересня 2003 року №1160-IV.
12. Зарубежный опыт поддержки малого бизнеса / Щур А.В., Исакова Н.Б.; Под ред. Клочко Ю.А. – К., 1993. – 20 с. – (Сер. «Укр. предприниматель – путь к успеху. Как начать и вести свой бизнес»; Вып. 11).
13. Кирпот О. "Висококонцентроване суспільне виробництво – основа малого підприємництва"//Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – 2000.- №2. –с.127-134.
14. Основні положення законодавства Європейського Союзу щодо

визначення та оподаткування малих та середніх підприємств
<http://www.tax.vsem.com.ua/embed/opo-datkyvanna.doc>.

15. Основні положення законодавства Європейського Союзу щодо визначення та оподаткування малих та середніх підприємств
<http://www.tax.vsem.com.ua/embed/opo-datkyvanna.doc>
16. Розпорядження Кабінету Міністрів України „Про схвалення Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні” від 24.10.2007 №911-р.
17. Указ Президента України „Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб’єктів малого підприємництва” від 03.07.1998 р. №727/98 (з наступними змінами від 28.06.1999 р. №746/99) // Діло, 1998. - 28(624). - С. 19.